

11. Jean Francois Lyotard Op. cit., p.110
12. Jean Baudrillard *Strategiile fatale*, ed.Polirom, Iași, 1996, p.77

PRAGMATISMUL LUI JHON DEWEY ȘI PEDAGOGIA AMERICANĂ

Braga Mihai,
dr. conf. U.T.M

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea școala generală din SUA nu mai făcea față necesităților crescânde ale economiei, politicii, culturii și societății. În școala începătoare și medie partea cea mai mare din timpul rezervat procesului educațional era utilizat pentru citire, scris, aritmetică, studierea scolastică a materialului despre natură. În fine, era răspândit un învățământ ce nu era legat cu practica. Pentru ca învățământul să nu să rupă complet de la viață, școala trebuia să se reformeze. Scopurile principale ale reformei au fost legate de schimbarea personalității umane prin procesul instructiv și educațional. Școala trebuia să se transforme într-un poligon experimental, ea trebuia să devină o societate în miniatură. Pentru gândirea filosofică importante au devenit înțelegerea naturii intereselor umane, a inițiativei, a activismului, independența, dezvoltarea capacităților de muncă în colectiv, înțelegerea clară organizării societății și a vieții. Toate aceste calități trebuiau educate viitorilor cetățeni ai statului prin intermediul școlii. Viața a pus în fața societății reforma învățământului. Cel mai influent curent filosofic pentru reformarea procesului educațional a devenit pragmatismul, reprezentantul de vază a căruia a devenit John Dewey.

Neajunsul cel mai mare al școlii, considera Dewey, era discrepanța între procesul educațional și experiență. Școala nu era în stare să se folosească în toată măsura de experiența de viață a elevilor, iar societatea și economia de cunoștințele primite de aceștia în școală. Dewey se ridică împotriva învățaturii formale, așa zisei, rațiuni pure, a tradiției, care forma o personalitate inertă, pregătită pentru a acționa la comandă, acomodată confortabil la starea de lucruri, dezgust față de îndoială și experiment. Prin diferite forme mascate de impunere, corupție, „sărbători pedagogice” se făcea ca agerimea, prospețimea naturală a minții să se ofilească, iubirea de cunoaștere să se stăvilească.

După opinia lui Dewey, școala trebuie să devină un embrion al societății, să fie pătrunsă de spiritul artei, al istoriei și științei. În procesul educațional nu poate fi separată învățarea culturii de învățarea specialității. Societatea va deveni mai demnă, virtuoaasă și armonioasă, dacă educația va realiza spiritul de slujire societății și va înzestra cu metode și mijloace de activitate creatoare.

Un rol important procesului educațional s-a oferit comunicării. Numai în procesul comunicării omul capătă scopuri, credințe, motivații, cunoștințe. Comunicarea dezvoltă personalitatea și capacitățile ei.

Învățământul trebuie să fie diferit pentru diferite timpuri, diferiți oameni. El trebuie să fie un fel de giruetă care se schimbă odată cu schimbările în economie, societate, cultură. Sarcina educației nu este formarea unui om bun în general, ci a unui cetățean al societății.

Comunicarea se realizează în colectiv, de aceea un rol important a fost dat procesului de integrarea a elevilor în colectiv, în societate. Școala trebuie să fie o mică corporație, ea trebuie să le dea copiilor posibilitatea să acumuleze experiența în cooperare cu alții. S-ar părea că într-o societate atât de individualistă, cum este SUA, nu este loc pentru colectivism, dar Dewey spunea că scopul principal al școlii este de a învăța copii să coopereze, să se ajute unii pe alții, să dezvolte conștiința dependenței reciproce, de a ajuta copii să-și dezvolte capacitățile comportării sociale. Iar scopuri secundare vor fi dezvoltarea activismului, deprinderilor de muncă și a capacităților.

Pentru Dewey educația constă, mai întâi de toate, în transmiterea experienței în timpul comunicării. Însăși comunicarea este proces de transmitere a experienței, a bogăției generale. Anturajul social are putere de educare, de formare, atât, cât individul participă la careva forme de activitate socială. El face cunoștință cu scopul activității, acumulează modalități ale activității, conținutul, deprinderile necesare și conținutul emoțional, legate de activitate. De aici vine și întrebarea despre învățarea ca un mediu organizat special, care are mai multă putere decât mediul natur

Procesul de instruire este efectiv dacă acesta îndeplinește trei funcții esențiale:

- 1) simplifică și ordonează rezultatele, scopurile, capacitățile, cunoștințele, deprinderile necesare la “ieșire”;
- 2) clarifică și idealizează structura socială existentă;
- 3) creează un anturaj mai larg și mai bun, decât acel care l-ar crea anturajul natural.

Posibilitatea de influență a procesului de instruire și educație este inclus direct în mediul de instruire. Realizarea influenței are loc datorită activității elevilor în „situațiile pedagogice” și se bazează pe valoarea și natura acestor situații. Aceste situații sunt chemate să stimuleze elevii să progreseze continuu și pentru lansarea mijloacelor de realizare a acestei dorințe. Dorința de a învăța, motivația o asigură situațiile strâns legate de realitate, de ceea ce-l înconjoară pe copil, de mediul în care copiii trebuie să trăiască și să acționeze. Ideea principală a lui Dewey este ideea reconstrucției și creșterii continuu a experienței, pe care el o capătă de sine stătător în situațiile de instruire, pe parcursul participării și activității în ele.

Gândirea începe acolo, unde există o situație problematică.

Schema gândirii după Dewey este alcătuită din următoarele etape:

- a) situație de problemă;
- b) analiza datelor;
- c) lansarea ipotezei;
- d) verificarea.

Procesul instruirii urmează această schemă. Dacă mintea elevilor este activă, atunci ei nu vor aștepta până ce învățătorul îi va trece prin toate aceste etape. Principalul este ca ei să fie ajutați să înțeleagă faptele care alcătuiesc problema, și să nu legăm mintea copiilor de o schemă logică anumită, mintea care încearcă să înțeleagă, ci să dăm posibilitate ca ei să formeze ipoteza și s-o verifice.

Este important:

- a) a îmbogăți mintea elevilor cu un complet de metode de acumulare a cunoștințelor;
- b) a dezvolta capacitățile elevilor de a gândi și deprinderile de rezolvare a sarcinilor;
- c) iar metodele învățării creatoare, creșterii cunoștințelor în timpul rezolvării problemelor să devină metode de cunoaștere, deci și metode științifice, de revizuire și reevaluare a adevărului.

“Principiul descoperirii”, a acumulării de sine stătător al cunoștințelor pe calea căutării răspunsului la întrebările puse de profesor este considerat de Dewey factorul principal al eficienței procesului de învățământ.

Pe parcursul instruirii se realizează și educarea, procesele sunt indispensabile. Dewey dă o deosebită importanță în procesul de educație-instruire jocurilor. În procesul educațional-instructiv jocul trece în lucru, în muncă, în proces de conștientizare a rezultatelor activității. Munca este aceeași activitate, dar include și rezultatele. Impunerea, limitarea, nuanța de sclavie i se dă muncii, atunci când în prim plan se pun rezultatele, scopul, iar activitatea este privită doar ca un mijloc de atingere a scopului. Munca în care se păstrează valoarea jocului este artă.

Dewey a fost împotriva învățării care diferențiază capacitățile de virtuțile personalității. Era pentru o pregătire integră, organică, armonioasă a personalității. Dezvoltarea specială a diferitor laturi (etică, estetică, fizică) a personalității o numește moartea personalității.

Pentru dezvoltarea armonioasă a personalității este important dezvoltarea caracterului, ca fundament al educației morale. Caracterul este înțeles drept un sistem ale puterilor lucrative ale individului, ca manifestări de activitate, dar nu doar ca intenții sau motive. Inițiativa, perseverența se formează doar în conflictele adevărate de viață, tot așa și stabilitatea, și iubirea de a munci, toate acestea sunt semne distinctive ale caracterului puternic.

Educația prin munca eliberată de scopurile limitative, utilitare deschide posibilitatea educației estetice a personalității, pentru că în cazul eliberării muncii de suprimare practico-economică munca se transformă într-un laborator de artă. Același lucru este și în cazul educației mentale. Dacă nu pregătești, pur și simplu, bucătari, croitori, lemnari, atunci munca de învățare formează intelectul, pentru că ea face cunoștință cu însușirile reale ale lucrurilor și naturii, de fapt, cu procesul de pregătire a lucrurilor și a instrumentelor, care dau înțelegerea necesității sociale și a utilității lor. Și anume aici, se formează reprezentările creative, ingeniozitatea, gândirea logică. La acestea se mai adaugă și informație geografică, economică, politehnică de producere, date istorice.

Cel mai bun mod de educație este participarea copiilor în viața colectivă corect organizată. Organizați să lucreze în laboratoare, livezi, câmp, pădurea care înconjoară școala, acesta este mediul adecvat de învățare și educare. Mediul care dezvoltă. Dirijând cu activitatea copiilor, dându-i lucrului direcția convenită, determinată de scop bine gândit, li se educă copiilor deprinderi culte și disciplină. Munca educă, pentru că acest proces constă în depășirea piedicilor, rezistenței materialului, depunerea de către cei ce învață a unui efort. Dar principalul constă nu doar în trezirea intereselor la copii, ci profesorul să dirijeze cu acțiunile lor ca aceștia să se conducă de cunoștințe, să li se pună întrebări, să fie puși în fața contradicțiilor, problemelor, să se analizeze acțiunile lor.

Copilul se educă și se instruește organizându-și viața sa. Dacă cultura nu-i este ceva exterior, atunci ea se va întruni în educarea unei reprezentări flexibile, în lărgirea volumului de cunoștințe și viteza reacției în condițiile muncii, aceasta este posibil dacă viața omului este direct legată de viața societății și a naturii.. Realizarea acestor scopuri sunt posibile prin marele mijloace: bibliotecă, desenul, muzica. Cartea încurcă atunci, când înlocuiește experiența, de altfel este un mare izvor al educației.

Metoda generală a educației este organizarea nemijlocită a experienței copilului, când o anumită formă de comportare pentru el devine necesitate. Calea generală a educației este de a face cunoștință serioasă cu un număr nu prea mare de situații tipice care le-ar ajuta să se descurce în viață. Situațiile simple din viața copiilor trezesc în ei spiritul, nevoia de a cunoaște. Participarea activă la viața socială produce o influență eliberatoare în comportarea copilului, educă bucuria de viață, simțul încrederii. Educația care dezvoltă capacitatea de participare la viața socială este morală. Ea formează caracterul, care este capabil de a schimba creator viața. Interesul către cunoaștere, învățare pe parcursul întregii vieți, către creștere, perfecționare poartă un caracter moral.

Este o legătură indispensabilă între interesele înalt-spirituale și procesul de învățare. Atenția trebuie să fie accentuată asupra sarcinilor tipice ale societății, ca aceasta să se desprindă de interesele egoiste ale copilului. Trebuie de atras atenția asupra fenomenelor naturii legate de viața omului (semănatul, creșterea

plantelor, mediul ambiant...). Trebuie unite reprezentarea și experiența pentru a nu le opune. Dezvoltarea atenției și a reprezentării este de a învăța obișnuitul, înțelesul general, apropiatul, și folosindu-ne de reprezentare să construim și să evaluăm situația, cu care nu s-a întâlnit încă copiii. Cel mai important este depășirea stării de atenție involuntară și tranziția ei la nivelul observației volitive. Ultima atinge plinătatea existenței, atunci când copilul pune în față rezultatul (scopul) în formă de problemă.

Dewey se împotrivesc intelectualismului lui Aristotel și Kant, adică a suprimării de către intelect a părții emoțional-motivaționale a personalității, direcție de fapt importantă pentru dezvoltarea gândirii științifice, evidențiatore a fundamentelor tuturor relațiilor umane, convingerilor și activităților.

Ideile lui Dewey sunt legate de filosofia lui Im. Kant și pragmatismul lui James. Dar el nu vine de odată la pragmatism. Pragmatismul este filosofia care nu consideră scop principal contemplarea naturii și copierea ei, dar să ajute oamenii să rezolve problemele din viață, o afacere a vieții (pragma – afacere, acțiune). Filosofia lui Dewey nu este pur și simplu metodă de cunoaștere și explicare a lumii, dar metodă de a rezolva problemele practice, transformarea practică a lumii spre o lume mai bună. Nu filosofia este baza pedagogiei și nu pedagogia este baza filosofiei, acestea sunt identice, pentru că filosofia nu este altceva decât rezolvarea unei dintre cele mai importante sarcini ale omeniției – educația.

Filosofia lui Dewey se bazează pe un șir de categorii, dintre care cea mai importantă este “experiență”. Natura experienței poate fi înțeleasă însușind că ea include elemente legate, active și pasive. „A învăța din experiență înseamnă a stabili legături directe și indirecte între ceea ce facem cu lucrurile și ceea ce simțim, percepem în lucruri, ca rezultat al acțiunilor noastre asupra lor. În aceste condiții facerea se transformă în experimentare, iar experimentarea devine învățare, descoperire a raporturilor între lucruri.” Educația nu este ceva ce se impune din exterior, ci creșterea capacităților, abilităților cu care se naște omul. Educația este creșterea experienței.

Creșterea – o altă categorie filosofică a lui Dewey. Creșterea este menirea principală a omului și a fost în toate timpurile: creșterea mintală și morală. Pentru că, creșterea este atributul vieții, educația este aceeași ca și creșterea. Criteriul valorii educației este nivelul la care ea este capabilă să creeze dorința creșterii continue și să prezinte mijloace pentru ca această dorință să se realizeze. „Dacă noi înțelegem educația ca o creștere, atunci noi înțelegem societatea democratică și invers”.

Schimbarea este o altă categorie. Creșterea nu este posibilă fără schimbare. Scopuri generale, atotcuprinzătoare, globale sunt fantezii și nu tocmai la locul lor. Numai schimbările sunt constante. Orișice influență nu ar avea schimbările în alte lucruri ele singure se schimbă. Un lucru de mare importanță este de a

studia natura schimbărilor, pentru a dirija cu ele în interesul nostru. Schimbările nu pot fi urmărite pasiv, pe ele nu le poți lăsa într-o parte. Cu ele trebuie să dirijăm.

De noțiunile de schimbare, creștere, experiență este legată și noțiunea de progres și educație progresivă. Educația progresivă nu este o noțiune contrară educației reacționare sau tradiționale. Progresiv înseamnă o continuă creștere, fiecare etapă a cărei completează noi modalități de creștere, ale progresului, dezvoltării, desăvârșirii; este un proces pentru toată viața. Ideea fundamentală a lui Dewey este inclusă în ideea de reconstruire continuă a experienței. Această idee este opusă ideilor ca pregătire pentru viață (un viitor îndepărtat), ca desfacere a puterilor interioare spontane, ca formare din exterior și reconstruire a trecutului.

Omul în afara relațiilor sociale este mit sau monstru. Individualitatea nu se dă arbitrar, dar se formează sub acțiunea vieții sociale. Inteligența noastră este limitată, în orișice caz, când este vorba de viața socială parte integrală a cărei ea este. Tot astfel e și conștiința. Când copilul acționează viața comunității reacționează la acțiunile lui, prin aprobare, susținere sau nemulțumiri și reproșuri. Conștiința este conștientizarea reacțiilor vieții sociale la faptele noastre. Conștiința noastră este interiorizarea în noi a vieții sociale, care devine forumul nostru interior și tribunal.

Orișice comportare este interacțiunea umană cu mediul natural și social. Iar formarea personalității umane este rezultatul activității umane crescânde a omului ce se dezvoltă.

Accentul principal în activitatea pedagogică se pune pe conținutul însușirii. Conținutul însușirii este mediul natural și social. Anume aceasta trebuie să se materializeze în activitatea elevilor în calitate de cetățeni ce cresc. Trebuie de început cu activități ce au importanță și uzanță socială și de înălțat până la nivelul teoretic de luminare a legilor, necesare acestui mod de activitate.

Conținutul adecvat al educației este cunoașterea naturii lucrurilor și a modului lor de confecționare. Aceste cunoștințe se însușesc pe parcursul activității elevilor nu pentru cunoștințe, ci pentru însuși activitate. Deci conținutul instruirii se însușește ca un produs adăugător pe parcursul cercetării active a problemelor educaționale.

Conținut adecvat al instruirii este considerat numai ceea ce e trăit și e extras din situația concretă, din experiența organizată, din facere. Numai aceea este conștiință adevărată, care a fost organizată în tendința noastră pentru ca să trezească să ne adaptăm scopurile și dorințele noastre la situația dată, la situația în care trăim.

Gândurile numai în calitate de gânduri nu sunt îndestulătoare. În cel mai bun caz ele sunt ipoteze, ele sunt indicatoare, presupuneri. Ele sunt puncte de vedere și metode de a se soluționa în practică. Până atunci când ele nu s-au întâlnit cu

practica ele nu sunt îndeplinite și nu au conținut real. Numai utilizarea le verifică. Verificarea confirmă plinătatea cunoștințelor și le dă simțul realității.

În noțiunea de conținut al instruirii se includ toate formele de activitate, dar nu numai materialul instructiv, ci toată experiența celor ce se instruesc. În conținutul activității de instruire al organizațiilor de învățământ alături de informația factologică se includ și cunoștințele despre modurile de activitate și condițiile eficienței acestei activități. Abilitățile, deprinderile de asemenea se includ în cadrul instructiv și au o importanță principială.

Conținutul instruirii devine experiență nemijlocită a celui ce învață, căpătat și îmbogățit în procesul studierii a mediului instructiv, a situației pedagogice. Materialul însușit devine fundament pe care se asimilează cunoștințe și în același timp le reface. De aceea și accentul nu se pune pe materialul din afară, ci pe interacțiunea puterilor naturii cu starea exterioară, care modifică concomitent atât aceste acțiuni, cât și mediul exterior.

Din aceste poziții a înțelegerii experienței se neagă atât poziția lui Herbart de prezentare a materialului, explicare, demonstrare a noului material de către pedagog, cât și punctul de vedere asupra conținutului instruirii ca produs al culturii care trebuie însușit (produsul relațiilor culturale ale omenirii), care izolează de la relația cu realitatea înconjurătoare în care trăiește cel ce învață și activează. Dar aceasta nu înseamnă că trecutul cultural al omenirii trebuie să lipsească în procesul instruirii. El trebuie folosit pentru rezolvarea problemelor concrete contemporane.

Științele naturii aduc un prinos extraordinar în dezvoltarea societății, de aceea ele trebuie să ocupe un loc aparte în programele educaționale. Dar divizarea științelor în intelectuale și emoționale, în instrumentale și legate de orientările valorice a personalității este periculoasă.

Criteriul valorii pedagogice al obiectului de învățământ este ceea ce investește acesta în formarea personalității, a orientărilor strategice ale acestuia, în creșterea și perfecționarea experienței. Din acest punct de vedere, nici științele naturii, nici științele socioumane nu au prioritate unele față de altele. Este necesar de depăși separarea lor mecanică. Dewey protesta împotriva utilitarismului în învățământ. Nu pot fi divizate valorile pedagogice în utilitare și culturale.

Preluând întrebarea despre instruirea profesională și limitat profesională (utilitară) și interacțiunea ei cu cea socială Dewey ajunge la concluzia că mișcarea pentru instruirea profesională lasă cultura generală doar unora, care vor primi plăcere de la ea și dă maselor doar pregătire profesională pentru realizarea anumitor scopuri, atinse sub dirijarea experților. Această schemă reproduce schemă veche de divizare a muncii în muncă fizică și muncă intelectuală. Dar aceasta divizare nu atinge scopurile scontate pentru că societatea este impusă unei astfel de dezvoltare, că aceasta depinde integral de știință, ceea face posibil

ca societatea să se modifice, să se prognozeze tipurile de relații economice, de schimb, să se modifice rezultatele nesatisfăcătoare.

Unirea muncii fizice cu cea intelectuală este folositoare nu numai pentru cei nevoiași, dar și pentru cei privilegiați. Este necesar un învățământ general pentru toți legat de educația prin muncă. Universul poate fi subordonat intereselor oamenilor, dar legarea puternică de util poate transforma omul în servul intereselor proprii. Numai creația, creația de sine stătătoare, garantează și afirmă cunoașterea adecvată.

DESPRE ESENȚA ȘI CORELAȚIA DINTRE LEGITIMITATEA, AUTORITATEA ȘI EFICIENȚA PUTERII POLITICE.

Ion Vangheli,
doctor, conf. universitar, UTM

Legitimitatea, autoritatea și eficiența puterii politice ar fi să fie concomitent și trăsături absolute ale puterii politice și cerințe universale față de ea când și unde nu s-ar manifesta aceasta. Din păcate, sau, spre regret, le atestăm într-o armonie și concordanță completă mai degrabă ca abstracție sau alinare intelectuală, realitatea politică fiind nu întocmai așa și manifestându-se într-un șir de combinații ale acestora, doza sau nivelul, gradul concordanței acestora fiind diferite în dependență de mai mulți factori. Dar până a le dezvălui mai concret ne vom pronunța pe scurt la esența fiecăreia în parte.

Vom observa mai întâi de toate, că primele – legitimitatea și autoritatea, după conținutul manifestării în practica politică, sunt foarte apropiate.

Se susține, nu fără temei, că noțiunea „legitimite” a apărut la începutul sec. XIX în legătură cu mișcarea politică din Franța, cunoscută în istorie ca mișcarea legitimiștilor, și care avea drept obiectiv/scop restabilirea puterii regelui din dinastia Bourbonilor, ca unicul legitim, spre deosebire de puterea „uzurpatorului” Napoleon. Termenul inițial însemna și exprima convingerea, că puterea primită după principiul moștenirii tronului de către rege, spre deosebire de puterea uzurpatorilor, este unica justificată. Însăși termenul francezesc „legitimite” pe lângă echivalentul românesc legitimitate mai poate fi tradus și ca „în conformitate cu legea”. Însă mai târziu acest termen a căpătat o semnificație mai largă: legitimitatea a început să se lege cu utilizarea justificată și pe dreptate de către putere a forței, violenței, constrângerii. La baza principiului legitimității se află acele cauze și circumstanțe sociale de importanță, pe care, sau prin care, se întemeiază dreptul unei anumite forțe politice la putere. În ultima instanță anume prin aceste pricini se justifică faptul, că minoritatea domină, conduce, iar majoritatea este ascultătoare, se supune în mod benevol. Principiile funcționale ale legitimității prescriu minimul necesar de încredere dintre guvernanți și guvernați. Într-o atare situație guvernării conștientizează și simt că-și fac